

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА МАШИНОБУДУВАННЯ В
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Бояринова К.О. к.е.н, доцент
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут"

Анотація. Статтю присвячено виявленню проблем економічної функціональності підприємства машинобудування в забезпеченні інноваційного розвитку

Мета. Метою дослідження є виявлення та структуризація проблем економічної функціональності в забезпеченні інноваційного розвитку визначених безпосередньо підприємствами машинобудування за результатами власної діяльності.

Методи дослідження. Методами дослідження є методи наукової абстракції, логічного узагальнення виявлених чинників негативного впливу на економічну функціональність в забезпеченні інноваційного розвитку, інформаційно-картографічний – для висвітлення взаємозв'язків вставлених проблем.

Результати дослідження. Результатами дослідження є виявлення та структуризація проблем економічної функціональності підприємств машинобудування в забезпеченні інноваційного розвитку за групами: 1) державний вплив (недосконалість законодавства, зміна термінів проведення тендерів, часті зміни митного законодавства, закороткий термін повернення валютних цінностей, складність митної документації, високий рівень податків, відсутність пільгового режиму оподаткування для високотехнологічних виробництв, несвоєчасне повернення бюджетом невідшкодованого ПДВ, відсутність державної цільової програми розвитку підтримки вітчизняного виробника та підтримки в створенні нової техніки та впровадження нових технологій); 2) економічне середовище (високий рівень цін кредитних ресурсів, нестабільність умов та роботи банківської системи, відсутність пільгового кредитування для високотехнологічних виробництв, низька інвестиційна активність, підвищення цін на енергоресурси, матеріали комплектуючі, курс валют); 3) ринкова взаємодія (втрата ринків збуту, нестабільність попиту на продукцію, низький рівень платоспроможності замовників, тривалий процес та бар'єри доступу до нових ринків збуту); 4) внутрішні економічні проблеми (високі витрати на виготовлення обладнання, невідповідність продукції європейським стандартам, високий ступінь зносу технологічного обладнання, недостатність власних науково-конструкторських потужностей, недостатність висококваліфікованих кадрів, інженерного персоналу, конструкторів, технологів, недостатність працівників робітничих професій).

Сфера застосування результатів. Наукові результати та розробки можуть бути застосовані як предмет для розроблення заходів з подолання визначених проблем, а також керівництвом підприємств машинобудування для проведення компаративного аналізу з власними встановленими чинниками негативного впливу на інноваційний розвиток.

Висновки. Визначені проблеми економічної функціональності в забезпеченні інноваційного розвитку, встановлені безпосередньо підприємства машинобудування дозволять окреслити заходи їх подолання придатні в реальному секторі економіки.

Ключові слова: проблеми, економічна функціональність, інноваційний розвиток, підприємства машинобудування.

PROBLEMS OF ECONOMIC FUNCTIONALITY OF MACHINERY INDUSTRY ENTERPRISE IN
PROVIDING INNOVATIVE DEVELOPMENT

Kateryna Boiarynova, Ph.D. in Economics, Associate Professor
National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

Summary. The article is dedicated to indication of the problems of economic functionality of machinery industry enterprises in providing innovative development.

Purpose. The purpose of the research is indication and structurization of the problems concerned with economic functionality in providing innovative development, which are determined by the machinery industry enterprises according to own activity results.

Research methods. The methods of the research encompass methods of scientific abstraction, logical generalization of indicated factors of the negative influence on economic functionality in providing innovative development, and the informational and cartographic method used to detect interrelations of the mentioned problems.

Research results. Research results consist in indication and structurization of the problems of economic functionality of machinery industry enterprises in providing innovative development according, depending on the

following groups: a) the governmental influence (imperfection of the legislation, change of terms of holding tenders, frequent changes of the duty legislation, a too short term of returning currency values, complexity of duty documents, a high level of taxes, absence of tax benefits for taxation of highly technological productions, undue budgetary returning compensation for the value added tax, absence of a governmental target program for development of support of the domestic producers and for support of new equipment creation and new technologies implementation); b) an economic environment (a high level of prices for credit sources, uncertainty of conditions and operations of the banking system, absence of soft crediting highly technological productions, the low investment activity, the increase of prices for energy resources, materials, and inventories, and the increase of currency rates); c) market interaction (the loss of distribution markets, instability of demand for goods, a low level of customer solvency, and a durable process and obstacles for entering new distribution markets); d) internal economic problems (high expenses for manufacturing equipment, inconformity of goods with European standards, a high extent of technological equipment depreciation, insufficiency of own scientific and engineering capacities, insufficiency of scientific staffs, engineers, designers, and technologists, and insufficiency of employees performing manual labor).

Area of results application. The scientific results and developments can be applied as the ground for enhancement of measures aimed at overcoming the mentioned problems. Furthermore, managers of the machinery industry enterprises can use the results to conduct a comparative analysis of own identified factors of the negative influence on the innovative development.

Conclusions. The above-mentioned problems of economic functionality in providing economic development, which are indicated by the machinery industry enterprises, enable to outline measures for overcoming the problems being useful in the real sector of the economy.

Keywords: problems, economic functionality, innovative development, machinery industry enterprises.

Постановка проблеми. Забезпечення інноваційного розвитку підприємств машинобудування є необхідною умовою їх становлення як високотехнологічних. Проведення інноваційного розвитку потребує досягнення певного рівня економічної функціональності для створення підґрунтя й економічної платформи активації інноваційних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з нестабільністю вітчизняної економічної системи, зміною умов функціонування підприємств увага вітчизняних науковців до проблем підприємств машинобудування підвищується. Н.В. Равлик серед проблем наявного стану підприємств машинобудування на зовнішніх та внутрішніх ринках виділяє відсутність дієвої державної програми розвитку машинобудування, слабкість регулятивних норм в питаннях захисту вітчизняних виробників від необґрунтованого імпорту машинобудівної продукції [1]. О.В. Головчук наголошує на технічно застарілій, сировинно-витратній та енергоєфективній продукції через значний рівень зношеності основних фондів; потреби якісного оновлення у всіх складових виробничих систем, які забезпечують належний рівень якості продукції [2, с. 297]. Дикань В.Л. визначає відсутність ознак стійкості функціонування вітчизняних підприємств машинобудування [3, с. 12]. Дикань В.В. зорієнтовує увагу на причини стримування розвитку високотехнологічних виробництв: слабкий рівень розвитку внутрішнього ринку, застарілу матеріально-технічну базу виробництва, низький рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, послаблення державного управління національною економікою, зокрема її промисловим комплексом, низький рівень інтеграції інформаційних та програмних комплексів, низьку привабливість на ринку праці [4, с. 25].

Невирішені складові загальної проблеми. Досліджувані наукові праці визначають проблеми економічної функціональності підприємства машинобудування в забезпеченні інноваційного розвитку за результатами мезорівня досліджень та тенденцій розвитку машинобудівної промисловості. Саме тому, представлене дослідження здійснено на основі аналізу звітності підприємств машинобудування щодо визначених безпосередньо підприємствами проблем.

Формулювання цілей статі. Метою дослідження є виявлення та структуризація проблем економічної функціональності в забезпеченні інноваційного розвитку визначених безпосередньо підприємствами машинобудування за результатами власної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для виявлення проблем економічної функціональності в забезпеченні інноваційного розвитку було опрацьовано звітність за 2014 р. в частині "Опис бізнесу" підприємств машинобудування [5-13]. Сукупність визначених негативних чинників, що знижують рівень економічної функціональності та є бар'єрами розвитку, в тому числі інноваційного, розподілено за чотирма групами: 1) державний вплив (стимулювання, податкова політики, законодавство, регулювання ді-

яльності, в т.ч. експортної); 2) економічне середовище (доступ до джерел фінансування інноваційної діяльності, підвищення цін на енергоресурси, матеріали комплектуючі, курс валют); 3) ринкова взаємодія (втрата ринків збуту, нестабільність попиту, рівень платоспроможності замовників); 4) внутрішні економічні проблеми (витрати, невідповідність продукції, недостатність інноваційного потенціалу, недостатність кадрів). Відповідно зазначених груп, було виявлено ряд загальних та окремі специфічні проблеми відповідно профілю та видів діяльності підприємств машинобудування.

1. Державний вплив. За даною групою проблеми економічної функціональності стосуються практично всіх напрямів регулювання діяльності, починаючи з законодавства (рис.1). Респонденти майже однотайно визначають недосконалість законодавства та його часті зміни. Такий чинник порушує умови стабільності функціонування підприємств, активуючи запуск постійних адаптаційних механізмів врегулювання економічних відносин.

Враховуючи те, що більшість підприємств машинобудування, що виробляють високотехнологічну продукцію є експортоорієнтованими (у деяких респондентів, особливо у тих підприємств, продукція яких належить до виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутникового устаткування, частка експорту у загальному обсязі продажу досягає 90 і вище відсотків) проблемним аспектом є недосконалість митної політики, що виражається в необхідності пристосування до частих змін митного законодавства, неврегульованих питаннях чіткості, простоти оформлення митної документації, закороткий термін повернення валютних цінностей. Враховуючи специфіку діяльності підприємств машинобудування вплив зазначених чинників має негативні наслідки. Це і штрафні санкції невиконання договорів постачання через простоту продукції на митниці, і зниження імпорту машин та устаткування, особливо комплектуючих, які використовуються у високотехнологічному виробництві.

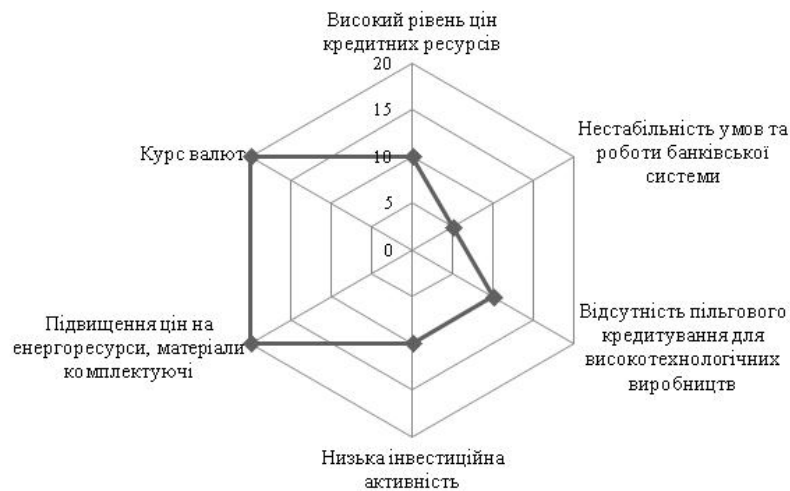
Рисунок 1 – Проблеми підприємств машинобудування за групою "державний вплив", % досліджуваних підприємств
Джерело: розраховано автором за даними [5-13]

Має низку проблем податкова політика. Так практично всі досліджувані підприємства відмічають недосконалість податкового регулювання, зміну векторів податкової політики та високий рівень податків, відсутність пільгового режиму оподаткування. Згідно досліджень [14] прибуток машинобудівних підприємств був максимальним за ставкою оподаткування 21%, а оптимальною ставкою оподаткування є 21-23% [14, с. 214].

Як проблему підприємства машинобудування виділяють несвоєчасне повернення бюджетом невідшкодованого ПДВ. Загалом протягом 2012-2014 рр. частка в чистих податкових надходженнях за переробною промисловістю, до якої входить і машинобудування складала (-4,6)%, що пояснюється обсягом відшкодованого ПДВ, який перевищує обсяги сплачених податків [15].

В умовах втрати значної частки ринків збуту підприємства машинобудування мають переорієнтуватися на нові, що потребує значних капіталовкладень та відповідної державної програми. Респонденти серед проблем їх функціональності виділяють відсутність державної цільової програми розвитку підтримки вітчизняного виробника та підтримки в створенні нової техніки й впровадження нових технологій, що посилюється за умов реалізації заходів інноваційного оновлення матеріально-технічної бази, впровадження високотехнологічного виробництва.

2. *Економічне середовище*. Друга група проблем окреслює чинники уповільнення розвитку й впровадження заходів інноваційного відтворення підприємства, що стосуються доступу до джерел фінансування інноваційної діяльності, підвищення цін на енергоресурси, матеріали комплектуючі, курс валют (рис. 2).

Рисунок 2 – Проблеми підприємств машинобудування за групою "економічне середовище", % досліджуваних підприємств
Джерело: розраховано автором за даними [5-13]

Серед таких проблем підприємства визначають високу ціну кредитних ресурсів, нестабільність умов та роботи банківської системи, відсутність пільгового кредитування для високотехнологічних виробництв. Відсоткове значення кредитування у сукупному фінансуванні інноваційної діяльності підприємств машинобудування не досягає 10% і в 2009, 2010, 2011 рр. складало 1,4%, 0,4%, 1,2% відповідно [16], виключенням є тільки 2008 та 2013 рр. (10,8% та 19,4% відповідно) – періоди активізації кризових процесів). Визначають підприємства машинобудування як проблему розвитку і відсутність інвестиційної активності.

Вагомою проблемою, яку зазначають практично всі досліджувані підприємства є підвищення цін на енергоресурси, сировину та комплектуючі. Посилення впливу зазначеного чинника підкріплюється неспроможністю підприємств машинобудування підвищити відповідно ціни на власну продукцію в умовах втрати ринків, високої конкуренції та активізації завоювання нових ринків, в тому числі і ЄС. Крім цього, застаріла технологічна база не дозволяє зменшувати витратну частину на енергоресурси.

Очікуваною проблемою під час аналізу звітності підприємств стала зміна валютного курсу, що особливе місце мала для тих підприємств машинобудування, які створюють продукцію для внутрішнього продажу з закупівлею сировини, комплектуючих та матеріалів з закордону.

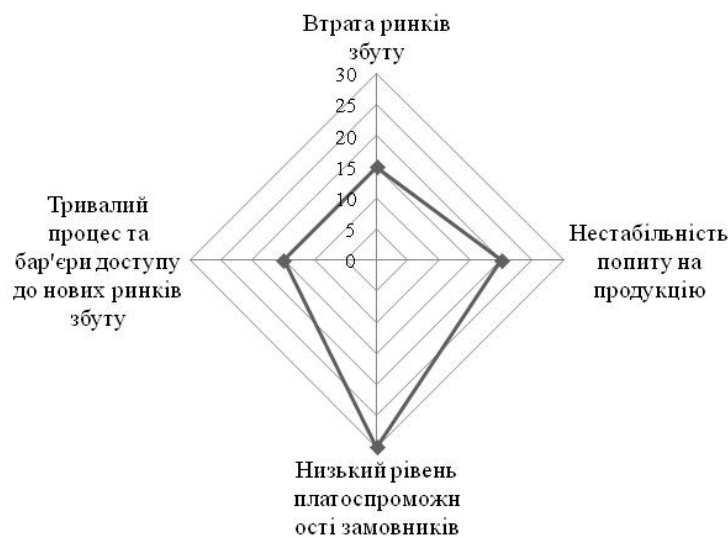
3. *Ринкова взаємодія*. За цією групою проблеми сконцентрувались за такими напрямками як втрата ринків збуту, нестабільність попиту, низький рівень платоспроможності замовників (рис.3).

Досліджувані підприємства, як одну з головних проблем, вказують скорочення обсягів продажу до РФ поряд з низькими темпами зростання експорту до країн ЄС. Розгляд статистичних даних свідчить, що продукція машинобудування займає незначну

частку в обсягах експорту до країн ЄС, зокрема електричні та механічні машини складають тільки 12% [17] з усієї сукупності.

Наступною проблемою, віднесеною до даної групи є низький рівень платоспроможності замовників та нестабільність попиту на продукцію. Підприємствам машинобудування доводиться працювати не в систематичному режимі, а в режимі виробництва на замовлення, що погіршує їх економічний стан. Крім того, виробництво високотехнологічної продукції є високовартісним процесом, що обумовлює значний рівень цін на таку продукцію.

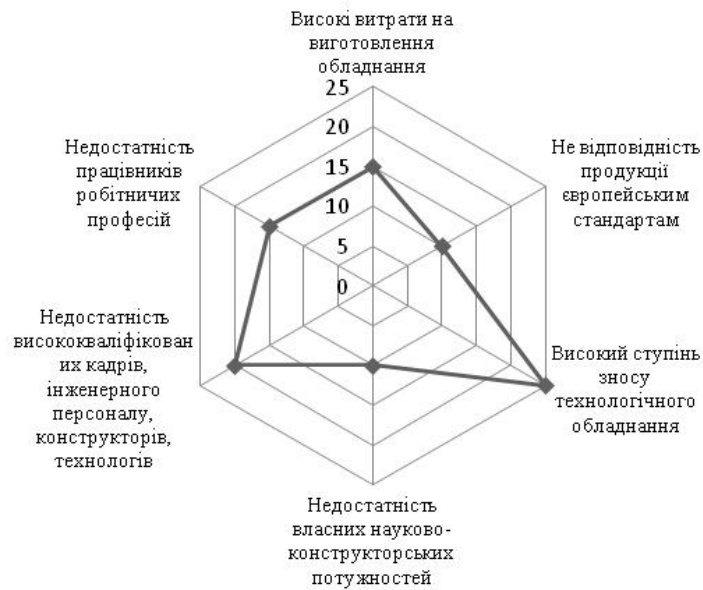
Низька платоспроможність вітчизняних підприємств-споживачів продукції машинобудівної промисловості обумовлює дві сторони проблеми: для споживчого сектору – купівля низькоякісних закордонних аналогів або ж використання застарілої техніко-технологічної бази, для підприємств машинобудування – переважання у використанні для збуту продукції зовнішнього ринку. Такий стан призводить до зниження прибутковості підприємств машинобудування, що простежується за всіма видами економічної діяльності, а враховуючи, що джерелом фінансування інноваційної діяльності за досліджуваними підприємства залишаються власні кошти, зниження прибутків призводить до зниження витрат на інноваційний розвиток.

Рисунок 3 – Проблеми підприємств машинобудування за групою "ринкова взаємодія", % досліджуваних підприємств
Джерело: розраховано автором за даними [5-13]

4. *Внутрішні економічні проблеми* (рис.4). До внутрішньоекономічних проблем функціональності підприємств машинобудування, які упереджують інноваційний розвиток за дослідженням підприємств [5-13] доцільно віднести такі: 1) високі витрати на виготовлення обладнання. Специфіка продукції машинобудівних підприємств обумовлює значний рівень матеріальних витрат. витрат на залучення та створення нематеріальних активів під час їх виробництва; 2) не відповідність продукції європейським стандартам. Проблема посилюється необхідністю використання Технічних регламентів, розробленість яких на тепер є недостатньою. На даний час регламенти визначено для конкретних товарів є затвердженими регламенти для ліфтів, водогрійних котлів, що працюють на рідкому чи газоподібному паливі; складових частин і характеристик колісних сільськогосподарських та лісгосподарських тракторів; типу сільськогосподарських та лісгосподарських тракторів, їх причепів і змінних причіпних машин, систем, складових частин та окремих технічних вузлів [18]; 3) знос технологічного обладнання. Високий рівень зносу технологічного обладнання підвищує витрати на виробництво продукції, знижує рівень енергоефективності, фондівддачі. Потребує зміни активна частина основних засобів. Зазначена проблема притаманна підприємствам машинобудування за всіма видами економічної діяльності: виробництво електричного устаткування – 55,4%, машин та устаткування не віднесених до інших угруповань – 52,9%, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів – 63,1%, інших транспортних засобів – 49,6% [19]. Особливо ця проблема є значною для підприємств, що займаються виробництвом комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (62,5% [19]), яка належить до п'ятого тех-

нологічного укладу, що має бути перспективним для розвитку; 4) недостатність власних науково-конструкторських потужностей.

Рисунок 4 – Проблеми підприємств машинобудування за групою "внутрішні економічні проблеми", % досліджуваних підприємств
Джерело: розраховано автором за даними [5-13]

Дану проблему можна визначити як накопичену відсутністю інноваційної політики на підприємствах, довготривалу орієнтацію на виробництво традиційних видів продукції, усталених для ринків СНД, виведення науково-дослідних та конструкторських підрозділів за межі підприємств в окремі підприємства; 5) недостатність висококваліфікованих кадрів, інженерного персоналу, конструкторів, технологів. Низький рівень заробітної плати, та тривалий спад виробництва, закриття промислових підприємств за період становлення незалежності України привели до недостатності висококваліфікованих працівників на підприємствах, що знижує рівень інтелектуального капіталу для інноваційного розвитку; 6) недостатність працівників робітничих професій. Розширення виробництва, переорієнтація на нові види продукції потребує збільшення робочої сили на підприємствах. Однак високий рівень безробіття та незацікавленість роботодавців в минулому до такої праці створили дефіцит, що підтверджується тенденцією збільшення потреби у робітниках з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин, що у 2015 за три квартали досягло рівня 19% [20] за загальною потребою.

Представлені проблеми економічної функціональності для забезпечення інноваційного розвитку на наш погляд є неповними, однак саме їх визначають безпосередньо підприємства машинобудування. Доречно підкреслити, що окреслені чинники є взаємопов'язані. Так, недосконалість законодавства інтегрується із недосконалістю митної політики, обумовлює недосконалість банківської системи, і впливає, як і недосконалість митної політики, на низьку інвестиційну активність, що обумовлює низький рівень платоспроможності замовників. Це, у сукупності, породжує недостатність фінансових ресурсів у підприємств на відновлення технічного обладнання, розвиток власних науково-конструкторських потужностей. Відсутність дієвих державних програм розвитку, в тому числі інноваційного, також знижує інвестиційну активність, має опосередкований вплив на рівень цін на енергоресурси, комплектуючі, обумовлює низький рівень виходу на нові ринки, не сприяє активізації процесів забезпечення відповідності продукції європейським стандартам. Недосконалість податкової політики чинить тиск як на фінансову спроможність споживчого сектору підприємств машинобудування, що в кінцевому випадку знижує інноваційну активність підприємств машинобудування для внутрішнього ринку і т.ін.

Висновки. Таким чином, проблеми економічної функціональності, які можна вважати упереджуваними та уповільнюючими інноваційний розвиток, визначені безпосе-

редньо підприємствами машинобудування формують чотири основні групи: державний вплив (недосконалість законодавства, зміна термінів проведення тендерів, часті зміни митного законодавства, закороткий термін повернення валютних цінностей, складність митної документації, високий рівень податків, відсутність пільгового режиму оподаткування для високотехнологічних виробництв, несвоєчасне повернення бюджетом невідшкодованого ПДВ, відсутність державної цільової програми розвитку підтримки вітчизняного виробника та підтримки в створенні нової техніки та впровадження нових технологій); економічне середовище (високий рівень цін кредитних ресурсів, нестабільність умов та роботи банківської системи, відсутність пільгового кредитування для високотехнологічних виробництв, низька інвестиційна активність, підвищення цін на енергоресурси, матеріали комплектуючі, курс валют); ринкова взаємодія (втрата ринків збуту, нестабільність попиту на продукцію, низький рівень платоспроможності замовників, тривалий процес та бар'єри доступу до нових ринків збуту); внутрішні економічні проблеми (високі витрати на виготовлення обладнання, не відповідність продукції європейським стандартам, високий ступінь зносу технологічного обладнання, недостатність власних науково-конструкторських потужностей, недостатність висококваліфікованих кадрів, інженерного персоналу, конструкторів, технологів, недостатність працівників робітничих професій). Представлені проблеми економічної функціональності для забезпечення інноваційного розвитку є взаємопов'язаними, кожна з них обумовлена, або має значний вплив на поглиблення іншої.

Перелік посилань:

1. Равлик Н. В. Оцінка реального стану підприємств машинобудівної галузі України на зовнішніх та внутрішніх ринках / Н. В. Равлик // *Економіка. Управління. Інновації*. – 2015. – Випуск № 1 (13). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_31
2. Головчук О. В. Підходи, принципи та інструменти концепції TQM в реалізації європейського вектору розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств / О. В. Головчук // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2015, № 2, Т. 2. – С. 296-300.
3. Дикань В.Л. Комплексний підхід до управління стійким розвитком підприємств машинобудування / В.Л. Дикань // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2015. – № 49. – С. 11-18.
4. Дикань В.В. Комплекс заходів щодо забезпечення ефективного управління високотехнологічних виробництв в Україні / В.В. Дикань // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2015. – № 49. – С. 23-28
5. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік. ПАТ «Коростенський завод хімічного машинобудування» [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ «Коростенський завод хімічного машинобудування». – Режим доступу: www.khimmash.com.ua/
6. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе» [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе». – Режим доступу: <http://frunze.com.ua>
7. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш». – Режим доступу: www.nempump.com
8. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ "Мотор Січ" [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ "Мотор Січ". – Режим доступу: www.motorsich.com
9. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ "Глухівський завод "Електропанель" [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ "Глухівський завод "Електропанель". – Режим доступу: <http://www.elpa.com.ua/news/info/30>
10. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ "Харківський електротехнічний завод "УКРЕЛЕКТРОМАШ" [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ "Харківський електротехнічний завод "УКРЕЛЕКТРОМАШ". – Режим доступу: <http://www.helz.ua>
11. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ Харківський машинобудівний завод "СВІТЛО ШАХТАРЯ" [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ Харківський машинобудівний завод "СВІТЛО ШАХТАРЯ". – Режим доступу: <http://www.shaht.kharkov.ua>
12. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПрАТ "Новокраматорський машинобудівний завод" [Електронний ресурс] // Сайт ПрАТ "Новокраматорський машинобудівний завод". – Режим доступу: <http://www.nkmz.com/>
13. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік ПАТ "Науково-технічний комплекс "ЕЛЕКТРОНПРИЛАД" [Електронний ресурс] // Сайт ПАТ "Науково-технічний комплекс "ЕЛЕКТРОНПРИЛАД". – Режим доступу: <http://electronprylad.com.ua>

14. Подольчак Н. Ю. Моделі гранично вигідних обсягів оподаткування підприємств / Н. Ю. Подольчак, І. Б. Скворцов, А. А. Тимейчук // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №2(164). – С. 212-219.
15. Кравчук О. Оподаткування в Україні. Приховані ресурси [Електронний ресурс] / О. Кравчук, О. Одосій // Журнал соціальної критики Commons. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/opodatkuvannya-v-ukrayini-prihovani-resursi/>
16. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. 2005р.; 2006р.; 2007 р; 2008р.; 2009 р.; 2010р.; 2011р.; 2012р.; 2013р.; 2014 р. [Електронний ресурс]// Державна служба статистики – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Тараканова Е. Год после подписания ассоциации с ЕС: что получила и что потеряла Украина [Электронный ресурс]/ Е. Тараканова // Биржевой лидер. 2015. – Режим доступа: <http://www.profi-forex.org/novosti-mira/novosti-sng/ukraine/entry1008260142.html#prettyPhoto>
18. Технічні регламенти // Укрметртест стандарт .– http://csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=68&lang=ru:
19. Державна служба статистики України: стат. бюлетень «Баланс основних засобів України за 2012 рік» / за ред. В. О. Піщейко. – Київ, 2013. – 23 с.
20. Потреба роботодавців у працівниках за професійними групами [Електронний ресурс]// Державна служба статистики України. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/rp/sz_br/sz_br_u/pppg_u_2015.html

Стаття надійшла: 18.01.2016 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

